

Espriu-ren eritzia

BERNAT ETXEPARERI BURUZ

Oso ona iduritu zait, ANAITASUNAREN 211. zenbakian Arestik Etxepareekin egiten duen elkar hizketa: «Bernat Etxepare» (XVI. mendekoa*). Poeta izan behar, hori egiteko.

Berak zirrikatu nau, Salvador Espriu katalan poetak kartaz eman zeuzkidan eritzi batzuk argitaratzera. Jakingarriak, gure literatura zahararen azterketarako. Baina lehen lehenik, Eibartarra naizenez, eskerrik beroenak Gabriel adiskideari, gure euskararen alde esan dituen hitz egokientzat. Agirian dago, poetek hobeto konprenitzen dutela gure euskara klaroa. Honegatik dio Biktoriano Gandiagak ere, oraindik argitaratzeko* duen **Hiru gizon bakarka** poema liburu jarrean:

**Ez dakit
nongo euskara zala ona
esan zidaten.**

**Niretzat, egiten dana,
edo**

Eibarrekoa.

...

Harira joan baino lehen, beste puntu bat ere argitu behar dut, irakurle asko konturatuak badira ere. Hemen aipatuko dudana Etxepareren edizioa bederatzigarrena da, 1968.ean «Txertoa»-k argitaratua. Eta edizio honek huts handi bat du euskarazko testuan: «Ez-konduien koplak» poemaren azken bertsoa falta du (80. orrialdean), eta azken aurrekoa azkenaren zati batekin nahasturik aurkitzen da bere hirugarren eta laugarren ahapaldietan. Zuzenketa egin nahi duenak, bertso bat gehituz, honela jarri behar du:

**Amoria ezain zentzuz ezin daite goberna;
Anhitzetan honesten du, guti behar duena.
Arnoak bano gaizkiago ordi diro persona;
Sarri esteka, berant laxa hark hatzeman dezana.**

**Amoria itsu da eta eztazagu zuzena;
Eztu uste bertzerik dela, lekot maite duena.
Sulak bano gaizkiago erra diro gizona;
Itxasoak ez iraungi, eratxeki dadina.**

(Amorea ezalako zentzuz ezin daiteke goberna;
Askotan onesten du, gutietsi behar duena.
Ardoak baino gaizkiago hordi dezake pertsona;
Laster du hark lotzen, berandu laxatzen, hatzeman dezana.)

**Amorea itsu da eta ez du ezagutzen zuzena;
Ez du uste besterik dela, salbu maite duena.
Suak baino gaizkiago erre dezake gizona;
Itsasoak ezin amata*, harekin biztu dena.)**

...

Gure literatuaren hastapenetako* liburu honi buruzko eritziak beti izango zaizkigu jakingarriak. Eta Espriu-ren karta honek merezi du argitaratzea, zeren* lehen aldiz aipatzen baitaiku Ingles poeta zaharren kidetasuna, literatur jakintzaz hain hornitua den batek.

Arestik berean agertzen zuen bezala, Etxepareren poesiarlari Vinton-ek frantses forma aurkitzen zion; baina ez, ordea*, Dogson Inglesak eta Schuchardt alemanak; hauek euskal kutsuduna aurkitzen zuten. Arestiren uste berekoa naiz, puntu honetan; eta Etxeparek, inorenik izatekotan, euskal koblakari zaharretarik anitz* duela esan behar. Baina honekin ez dut esan nahi, euskaldunok Europatik aparteko zerbait garenik, ez. Telesforo Aranzadik aspaldi esan zuen bezala, Euskal Herria ez da herri bitxi bat Europako okzidentean.

Dogson-ek ez dakit zer neurritan ezagutuko zuen Ingalaterrako Erdi Aroko* literatura. Beharbada, ez zitzaion gogoratu konparazioa egiterik. Dakiguna da, Provenzal literaturak, poesian bereziki*, influentzia handia izan zuela Frantzia eta Euskal Herriaren bertan (Zuberoko kanta zahar asko ditugu lekuko*). Baina Salvador Espriu-k oso ongi ezagutzen du Provenzal literatura zaharra; eta Etxepareri, inoren antzik aurkitzekotan, esan dugun bezala, Erdi Aroko Ingles poetena aurkitzen dio. Jakina, Espriu-k hain ongi ezagutzen ez duena, Euskal Herriko bertsoari eta koblakari da. Guk geuk ere ez dugu material zahar gehiegirik, behar bezalako konparazio azterketak egin ahal izateko, zeren*, konparazioak egitekoan, geroztiko herri kantekin gehiago baliatu behar gara, lehenagorik urri dugulako.

Baina Espriu-ren eritzi hau, lehendik ditugunez gainera, beste bat gehiago izanen dugu, argi hobeago baten lagungarri. Hona hemen, hitzez hitz itzulia:

«Barcelona, 1969-2-10.

Ene adiskide:

Ba dakit erantzun neutzula, bidali zeneutan Etxepareren liburu hartu nuela aditzera emanaz; baina ez naiz orol-tzen, berari buruz ezer zehazki esan neutzunik. Aske interesatu zait bera irakurtzea. Poetagan —poeta handi bat noski, adierazteko eretan hain lotura borobilak aurkitzen ez badira ere— oraindik Erdi Aroko taxura nabari da; hain zuzen, lehenagoko Ingles poeten kidetasuna du, haien pareko izan ez arren; hauxe da, behintzat, nire inpresioa. 'Judizio jenerala', 'Ez-konduien koplak', 'Amorez errekeritza' eta 'Amorosen disputa' poema ikusgarriak dira. Li-luragarriak*, 'Kontrapas' eta 'Sautrela'; ikaragarria, 'Mosen Bernat Etxepare kantua'; oso sinpatikoa, 'Emazten fabore', hain ongi azertaturiko hamairugarren bertso horrekin. Bikainak dira, Mitxelenaren hitzaurrea, Lino Akesoloren itzulpena eta oharrak, eta orobat* Intxausti andereñoak René Lafon-en zuzenketa egina. Donostiako Edill eta Txertoa argitaldarien, 'cuya vida guarde Dios muchos años', lan ederra lortu dute. Katalan honentzat bitxi-garria, liburuaren inprimatzea 'Merced' egunean izatea, 1968-IX-23-ean, katalan naizenez gero.

Baliozko erregalu honengatik neure eskerrak igortzen* dauzkizut. Har zazu adiskide agurra.

Espriu»

JUAN SAN MARTIN

dauki, deusku, digu
dauzkizut, deusdaz, dizkizut
dezake, daike
dio, deutso
neutzun, neutsun, nizun
zait, jat
zaizkigu, jakuz

zazu, ezazu, eizu
zeneutan, zeunstan, zenidan
zeuzkidan, eustazan, zizkidan
zidaten, eusten, zeutaten
zion, eutson
zitzaion, jakon

«Pintores Vascos» (II) liburu berria

Luis Madariaga jaunak «Pintores Vascos» izenburuarekin egin dauan liburu, «Añamendi» etxeak argitara eman berri dau. Liburu honetan, Menchu Gal pintoreagandik hasi eta Jose Luis Zumetaganarte diren pintore guztiak aztertzen dira. Eskatzen: «Añamendi», apartado 2, San Sebastián.